

pihenő helyét a lélek szeretett otthonává. A lakásból otthont csinál. A kinek lakása vásári, hazug, nyeglén cifrálkodó tárgyakkal van tele, azt nekem jogom van elítélni, mert ő maga is csak hazudja a művelt embert, de nem az. Annak az embernek nincs otthona!

Pedig — talán mondanom sem kellene — az ember-nevelésben, a társadalom fejlesztésében, a nemesebb érzések és gondolatok kialakításában legnagyobb szerepe az *otthonnak* van.

Iparművészeti kiállítást rendezünk Szegeden. Hazai termékeket mutatunk. Van köztük sok olyan, mely bátran megállhat a művelt világ iparművészeti alkotásai mellett, de vannak kezdetlegesebbek, tétovázóbbak is. Egyenletesen magas színvonalú kiállítást rendeznünk csaknem lehetetlen lett volna, mert a hazai iparművészet eddig mostoha gyermeke lévén a társadalomnak, nyugodt, biztos erőre még nem kaphatott. A nagy magyar alföld különösen távol állott eddig a művészi ipartól; azért mikor Szegeden, az alföldnek e gyönyörűen fejlődő kulturális fővárosában, e szép város polgárainak nemes hevülete, és az államkormányzat tervszerű gondoskodása lehetővé tette a magyar művészi ipar bemutatkozását, egy szebb jövő elősejtelmének öröme költözik lelkünkbe.

Fajunkat — jelenségek igazolják — oly gazdag erű művészeti tehetséggel áldotta meg a természet, hogy, ha ennek általános megértéseig eljuthatunk, az ipari és művészeti lendület szárnyain eddig nem is sejtett kultúrai magasságokba emelkedünk.

Isten segítsen!

Dr. K. Lippich Elek.

M O D E R N I P A R M Ű V É S Z E T É S A K Ö Z Ö N S É G.*

A ki először sétál végig egy modern iparművészeti kiállításon, először csak azt fogja érezni, hogy itt merőn más formájú, más díszű tárgyakat lát, mint a melyeket addig látott. Azt kétségteljesen megállapíthatja a laikus is, hogy mindez szokatlan és új. De rögtön utána a kérdések egész sora torlódik fel elméjében. Igaz, hogy ez mind új, de hogyan értem meg ennek a sok holminak formáját, miképpen közeledjem hozzájuk, mi az, a mit bennük jónak és szépnek mondhatok, mi bennük a még kiforratlan vagy hibás? Miután az egész eddigi esztétika megdőlt, minő mértékkel mérjek, mit tartsak benne erénynek, mit hibának? Mert hogy nem minden modern tárgy remekmű, az bizonyos, hisz annyiféle a szerzőik tehetsége. Hol van tehát az Ariadne-fonal, a mely ebben az új labirintusban tájékoztatón elvezet?

Ezek a kérdések a legtermészetesebbek. És szükséges, hogy rájuk lehetőleg világosan válaszoljunk. A közönségnek joga van e tájékozódásra, a felelet pedig nem fáradságos. Voltaképpen nagyon egyszerű az egész modern művészi ipar megértésére; mérlegelésére bárki képessé válik, ha mindig, valahányszor szemben találja magát ilyen tárgyakkal, a műipar néhány egyszerű alapelvét tartja szem előtt. Ilyen fontos elv például az, hogy a használati tárgy első sorban gyakorlatias, azaz praktikus legyen, mentül jobban megfeleljen a céljának. Azután hogy hű legyen anyagához, azaz a gipszet ne fessék bronznak, a falvakolatot fának. Ezek elemi dolgok, minden jó ízlésű ember érzi és ösmeri, de vannak ennek az elvnek árnyalatai, a melyek ellen még ma is sok bünt követnek el. Vegyük

* Szemelvény a szegedi városház dísztermében szeptember hó 15-én tartott felolvasás szövegéből.

például az üveganyagot, a mely hosszú időközön át ugyancsak keserves tortúrákat állott ki. Ennek az anyagnak főjellemvonása az átlátszóság, mégis hány festett üveglapot láttunk a hatvanas, nyolcvanas évekből, a melyeken a festés egészen elfogja a fényt és elsötétíti a szobát. Itt tehát a hiba az, hogy olajfestmények módjára kezelték az üvegfestményt, tömör, kevésbé átlátszó színekkel vonták be az üveglapot és így vétkeztek az üveg eredeti jellemvonása ellen. Lám, a modern művész nem vonja be többé ablakait festékekkel, hanem színes üvegdarabokból állítja össze ablakképét, a mely tökéletesen elegendő fényt bocsát a szobába és átlátszóságánál fogva nagyszerűen emeli a színek tüztét is.

Az anyag karakterét sokáig semmibe sem vették, és a legfurcsább, a legtermészetellenesebb módon gyötörték. Majdnem minden budapesti és bécsi kiállításon láttunk például vasból kovácsolt virágkoszorút, gyenge virágszirmokkal, papírvékonyosságú levelekkel, sőt a hatalmas erejű anyag a kalapács ütése alatt kénytelen volt rezgő, vékony nyelecskévé, kunkorodó indává alakulni. A kemény fémből, a melyet hatalmas tűzben kell súlyos pörölyütéssel megmunkálni, ime omló, törékeny virágkelyhet formáltak. Ki nem érzi, hogy ez a törekvés kárbaveszett, művészietlen munka? Ha vas: ám legyen vas — fejtse ki szabadon minden tulajdonságát, beszéljen vasnyelven és nem virágnyelven. Lássék meg rajta, hogy tűzben született. Lássék meg a testén, hogy miképen dolgozta meg a kalapács, mint hajlott és formálódott utána a fém és minő nyomocskát hagyott rajta a csapás. Ezek a nyomocskák a vas igeragozása, általuk válik flexibilissé, általuk nyer rideg tö-alakja élő életet. Felséges élvezet így nyomon követni a hatalmas formáló emberi kéz munkáját: nézni, mint hajladozik az anyag a szuverén emberi erély parancsára. Ez, mondjuk ki egy kis hiperbolával, a hősiesség egy neme: az ember-

faj kezének egy győzelme. Megérzi e kézimunka erejét és szépségét mindenki, a legtöbben öntudatlanul. Ezért ácsorognak a gyerekek órahosszat a kovács- és asztalos-műhely előtt s elbűvölve nézik a kéz mindenható sáfárkodását.

Rögtön megértjük ennek az elvnek fontosságát, ha a kalapálni való vas mellé állítjuk az öntésre alkalmas bronzot. A művész itt lágy anyagból formálja a mintát, a melybe beöntik a folyó bronzot, utána meg is cizelálják. Tehát merőn más technikát kíván ez mint a vas. A kalapált vas lehet és legyen hoporjas, maradjanak meg tűzben szerzett sebhelyei, sőt mutassa azokat büszkén, mint egy tiz csatából hazakerült kemény strázsamester. Ám az öntött bronz simuljon és legyen nőiesen engedékeny, viharos barázdák ne szántásák végig felületét, legfeljebb ha egy csipetnyi szépségflastromot eltűr. Az apró bronztól, a mely az asztalt vagy az almáriumot díszíti, senki sem kívánhat erőmutatványokat, mint a vastól, a mely rács alakjában védi a kaput. És nem is várják tőle ezt a hazugságot, hisz mindenki tudja, hogy törékeny, mert nem kalapált, hanem öntött anyag.

Evvel a példával iparkodtunk az anyag-hűség elvét megvilágítani. Asztalon, széken, szőnyegen, kancsón, ékszeren könnyen ki lehet próbálni, s ha vét valaki ellene, ezt a hibát rögtön rá lehet olvasni.

Ez az elv az egyik oszlop, amely a modern iparművészetet tartja. A másik is ilyen egyszerű. Körülbelül úgy hangzik, hogy minden tárgy gyakorlatias legyen és formája tökéletesen alkalmazkodjék rendeltetéséhez. Ezt elérni nem olyan könnyű, mint első tekintetre látszik. Itt van például a lámpa problémája. Mennyit kísérleteztek a lámpagyárosok, hogy megfelelő formát találjanak a villamos világítótestek számára! Sem a petroleum-, sem a gázlámpa megszokott formáját nem használhatták erre a célra, hisz itt nincs szükség sem olaj-

tartó edényre, sem gázvezető csövekre és Auer-harisnyára. Az egész villamos lámpa voltaképpen két drót, amely a villamos áramot közvetíti és egy harmadik, platinadrótcsonka, amely az áramtól izzóvá lesz és világít. Tessék most ezt a három drótot oly művészi formába rejteni, amely rögtön elárulja, hogy itt villamos szerkeze tről van szó. — Aki két-háromszáz villamos lámpát figyelmesen megnézett, látni fogja, hogy a gyáraknak általában mily kevésbé sikerült ennek a feladatnak megoldása. A legtöbbször csak éppen a drót villamos, a többi forma csak némi elváltoztatása a régi petroleum-lámpának. Csak néhány kiváló művész jutott odáig, hogy e rendkívül egyszerűnek látszó feladatot jól és szépen megoldja. A szék problémájával már jobban jártak. Ezen a téren egész sor remekművet tud már felmutatni a modern iparművészet. Régebben itt is sok hiba esett, különösen a díszesebb berendezéseknél. A nagyobb székek súlyosak voltak, csak nehezen lehetett helyükből elmozdítani. A kisebbek tele voltak faragással, amelyek megszurkálják az ember hátát. A modern székeknek ezekkel szemben nevezetes erényei vannak: minden mozdulatunk szabad, lábunk nem zsidbad el, megerőltetés nélkül kelhetünk fel ültünk ből. Hány szék nem engedi meg, hogy könnyen fölkeljünk belőle! Valóságos tornára van szükség olyiknál, hogy már egyszer elbocsásson minket süppedékes öléből. És hány díszes darabnak a karfája nem engedi meg, hogy rajta pihentessük a kezünket, mert tele van fűrt-faragott levéllel vagy esztergályos kunszttal.

Ez a kettős elv adja meg az alapot, a törzset. Minden jó modern műtárgynak ez a gerince. Aki ma bútort tervel, annak nem kell többé a fejét törnie, hogy ugyan miféle régi stílusban szerkeszse össze formáit, barokot adjon-e vagy empiret. Bátran hallgathat a saját énj e sugallatára és szinte végtelen variációkat teremthet, hisz csak a két na-

gyon egyszerű, magától értetődő törvény köti. Azontúl szabad. Semmi köze oszlopokhoz, palmettákhöz, cartoucheokhoz, oroslánfejekhez, tojásfüzerekhez, faragott kagylókhöz és a többi díszítő elemhez, amelyeket eddig a bútorszerkesztők a régi mesterektől kedélyesen eltulajdonítottak. A közönség egy modern asztalon, szekrényen, széken ebből a sok ornamentumból nem lát viszont egyet sem. Mert ma a szerkezetre esik a fősúly és a legtöbb modern művész nem azzal akar szépséget kölcsönözni a bútordarabjának, hogy mindenféle faragott holmit ragaszt rája, hanem hatni kíván a szerkezet elmés egyszerűségével, finom logikájával, természetességével.

Az új művészet ellenfelei gyakran hallatják abbeli aggodalmukat, hogy most már vége a régi dísznek, minden polgárian egyszerű, a fantáziának semmi szerepe. A közönség ne akadjon fönn ezen az akadémikus panaszon. Csak át kell menni a Kulturpalotába és rögtön meggyőződünk, hogy a szín- és formagazdaság éppen nem csappant meg. Csak más fajta mint a régi. A modern stílus egészen új ornamentikát teremtett magának, a vonal-ornamentikát, amely sűrűn viszatér a kiállítás nagyobb hűtordarabjain. A szövött, zománcolt műveken pedig sok kitűnő példáját találjuk annak, hogy miképpen stilizál a mai tervelő. Fontos, hogy ezt is jól megértsük. Terítsünk egymás mellé két szőnyeget, egyet azok közül, amelyekkel Bécs elárasztja boltjainkat és egyet a modern mesterek művei közül. A rendes gyári szőnyeg, ha nagyon díszes akar lenni, gazdag virágfüzerektől ékes angyalkák bújkálnak a levelek közt, g éniuszok hullatnak csokrokat aranyos bőségszarúból. Ezt aztán leterítik a földre s mi kénytelenek vagyunk összetiporni a szegény angyalkákat, a büszke g éniuszokat és a rózsák kelyheit. Minő barbár egy gondolat! A szőnyeg, amely ilyesmire kényszeríti az embert, nem lehet jó szőnyeg, hanem megmarad lelketlen gyári

tákolmányoknak. Vannak azután fali szőnyegek, amelyeknek rendeltetése a szoba egy nagy darab falát kellemesen díszíteni. Multkor végignézttem egy sor ilyen munkát egy raktárban: az egyikben hatalmas szarvas vágat az erdőn át, lovas vadászok üldözték. Minden alak, minden levélke, sőt a színek játéka is lehetőleg természetes volt: a szőnyeg szinte versenyzett egy olyan olajfestménnyel, amely a természetet a leghívebben iparkodik utánozni. Ez a szarvas az utolsó porcikájáig hasonlított az igazi szarvashoz, s e szőnyeget a szobába akasztani körülbelül annyit jelentett volna, mint állandó lakótárrsá tenni egy nagy erdei állatot. A főhiba azonban nem a tárgy maga, hanem a feldolgozása. Aki azt a szőnyeget tervelte, nyilván abban a tévedésben volt, hogy festő számára készítette a mintát, aki olajfestékeivel kényelmesen utánozhatja a természetet. Ámde itt szőnyegről van szó, amelyet szövésben szőnek vagy csomóznak. A szövésnek pedig megvan a maga technikája, és ez a technika bizonyos korlátokon belül mozog. Minden színnek külön-külön szál felel meg és ha valaki a természetben látható temérdek színárnyalatot akarja a szőnyegen utánozni, akkor sok ezerféle színű fonál is kevés volna. Már most a szövési technikát végtelenül megakasztja, ha minden percben más szálhoz kell nyulni, az ilyen minta tehát rossz, mert nem alkalmazkodik a technikához, sőt hátráltatja, tehát ellenséges lábon áll vele. A modern művész másként csinálja szőnyegét. Igazán a szövésnek számára tervel és minden formánál tekintetbe veszi a szövési technikát. Ha padlóra kerülő szőnyegről van szó, nem keres hozzá virágot és emberalakat, hanem gazdag színű vonalornamentumot tervez. A fali szőnyeg már megengedi neki a figurális ábrázolást is. De nem másolja híven oda az embert, a virágot, a felhőket, a légben tovaszárnyaló madarat, hanem nagy, jellemző körvonalakban rajzolja meg alakjukat és

azon van, hogy lehetőleg egy színnel töltse ki ezeket a körvonalakat. Ezt nevezik stilizálásnak, amely tehát abból áll, hogy az előadás formája alkalmazkodik az anyag sajátosságaihoz. Egy tekintet a kiállítás szőnyegeire közelebbről megmagyarázza ezt a néhány mondatot.

Erre tanít minket egy rossz és egy jó szőnyeg. És kívánatos, hogy a közönség ilyen szempontból nézze meg nem csak az iparművészetnek ezt az ágát, hanem valamennyit, mert amit a szőnyegtől tanultunk, azt tanítja a jó porcellán, a jó bőrmunka, a jó zománcmű is. Mindez a sok anyag megkívánja a művésztől, hogy ne tegyen rajta erőszakot, ne öntsön az üvegből emberalakat palacknak, ne utánozzon bőrből domborműveket, ne iparkodjék igazi, élethű lepkét és virágot formálni zománcból. A régibb ékszerboltok sok rossz példát szolgáltatnak az ilyesmire. Akadt ötvös, aki rubintokból, zafirból, gyémántból és smaragdból kigyót, bogarat, virágot formált, elfeledvén, hogy mindezt sokkal jobban lehet megcselekedni drágakövek nélkül. Lám, a modern ötvös és zománcműves nem foglalkozik az ilyen tudákos játékkal, kőnek fogja fel a drágakövet és nem festéknek, és úgy foglalja, hogy a kövek színe, különböző erejű fényük és sugártörésük kellemes hatást adjon. Természetesen figyelembe sem veszi a kő piaci árát: az egyszerű ametisztet bátran a gyémánt mellé foglalja, mert a fő nem az árfolyam és nyers érték, hanem az összhatás.

Minden technikán sorra tapasztalhatja a közönség, hogy igazán jó munka csak az, amelyen ezek a nagyon egyszerű szabályok érvényesülnek. És a midőn sétára indul a kiállításokon, soha sem fog tévedni, ha ezeket a könnyű kritikai szempontokat tartja irányadónak. Fel fogja ösmerni, hogy minő mély különbségek választják el a modern művészi ipart attól, amelyet dédapáink hagytak ránk. Megleli majd benne az egészséges, fejlesztésre való magot. Ez pedig nagyon

fontos, mert a műipar nemcsak művészetet ad, hanem iparcikket is és ha a közönség csak a jó, derekas munkát vásárolja, úgy ez befolyással van az egész iparművészet javulására, fejlődésére. A közönség az igazi munkatársa az iparművészeknek.

Még egy reményt ad nekünk ez az új művészet. Azt, hogy nemcsak modern, a XX. századra valló stílust ad, nemcsak időben közeledik hozzánk, hanem faji művészetet is ad: magyarrá válik. Nem lehet csodálni, hogy a múlt században nem volt magyar műipar. Hogyan fejlődött volna ki a mi vérmérsékünk, a mi eszünk járása mindenféle barok és rokokó cífraságban? Most azonban, hogy felszabadultunk e régi és idegen nyűg alól, bátran remélhetjük, hogy a friss és szabadkezű művészet ki fogja fejezni a magyaros szellemet is. Semmi sem gátolja többé ebben a törekvésben. Művészeink buzgón és lelkesen iparkodnak feléje. Igazán csak az ő nagy munkatársuktól: a közönségtől függ, hogy akaratum minden tekintetben tetté váljék. A közönség, amely a jó művészetet pártolja, egyúttal a magyar művészet istápolója.

Lyka Károly.

NEMZETI IPARMŰVÉS ZET.

A szegedi kiállítás alkalmából a Magyar Iparművészeti Társulat a kiállítás látogatói részére egy emlékkönyvszerű díszes tárgymutatót adott ki. E füzet élén közöljük annak előszavát, K. Lippich Elek tollából. A tárgymutatóba ezen kívül Diner Dénes József, kitűnő esztétikusunk hosszabb tanulmányt írt Nemzeti Iparművészet címen, a mely három fejezetből áll, ú. m.: I. Az iparművészet nem fényűzés, hanem a népnek is dolga; II. A művészet az iparban; III. Az iparművészet mint nemzeti ügy. Sajnáljuk, hogy a nagy-

érdekű tanulmányt terünk korlátolt volta miatt nem közölhetjük egész terjedelmében. Mutatványul szolgáljanak a III. fejezetnek következő sorai:

Évek óta küzdök a nemzeti magyar stílusért és folyton és mindig azzal a kérdéssel találkozom, hogy mi és milyen a magyar stílus? A kik gúnyolni szeretnek, még azt is hozzáteszik: Talán stilizált tulipánokkal, ezerszépekkel vagy pávaszemekkel díszítsük a házainkat, a használati tárgyainkat és ruháinkat, a hogy azt a parasztmunkáknál látjuk, a melyeknek magyar a stílusa?

A gúnyolóknak azt felelem, hogy nem kell ezt a dekoratív stílust megvetni csak azért, mert eddig csakis a parasztnál szokásos. Az evangélium is a szegényektől és nyomorultaktól ered és mégis a világ legnagyobb hatalmává lett, és ismeretes az is, hogy a népnyelv az irodalmi nyelv egyetlen fiatalító forrása, a mely nélkül ez utóbbi elsatnyulna és elpusztulna. Igaz, hogy még nagyon korlátolt ez a magyar stílus, még nagyon egyoldalú, semhogy annak a magyar stílusnak alapul szolgálhatna, a melynek az egész magyar művészetet föl kell ölelnie. De mivel az idők folyamán szorosan hozzánőtt a magyar népjellemhez s mivel semmiképen sem halad a nyugoteurópai stílusok útján, ezt a stílust nagyon jól lehet felhasználni a jövő magyar stílus segedelmeként.

A mikor az olaszok a XV. és XVI. században az olasz, a franciák a XVIII. században a francia és az angolok a múlt században az angol stílust megalkották, bizony nem mondták előbb, hogy a mi nemzeti stílusunknak ilyennek vagy amolyannak kell lennie, hanem csak saját kedélyükből és lelkükből merítettek munka közben, tekintet nélkül valamennyi stílusra. Ennek a szabad munkának nyomán azután olyan stílus támadt, a mely az illető nemzet szellemét, modorát, eszejárását és lényét művésziesen kifejezte, tehát a szó legjobb értelmében nemzeti stílus.